

priopćenja – *communicationes*

»PATTERN«: *JUDA GALILEJAC – KVIRINJEV POPIS,*
BEZ KVIRINIJA U DJ 5, 37

Mario CIFRAK, Freiburg/i.B.

0. Problem

Svakako je najveći problem ovoga retka u izrazu »μετὰ τοῦτον«, koji Judu Galilejca vremenski svrstava poslije Teude (cf. Dj 5, 36). Pitanja su brojna, a i pokušaja je mnogo da se razriješi ova nedoumica, pri čemu se sve stavlja u pitanje: Tko je uopće Juda Galilejac? Mogu li izvanbiblijski izvori potvrditi njegovo postojanje? Jednako tako možemo pitati i s obzirom na Teudu. O kojem je popisu riječ, za čijeg održavanja se Juda pobunio? Misli li Gamalijel na popis, kada se Isus rodio (cf. Lk 2, 2)? Je li moguće da je Luka u neznanju pobrkao kronologiju zbivanja u Palestini, ili je imao nešto drugo na umu? Držeći se teksta pokušajmo najprije odgovoriti tko je Teuda, koji po Luki prethodi Judi Galilejcu.

1. Teuda

Osim ovog jedinog novozavjetnog opisa Teude u Dj 5, 36, o njemu govori i Josip Flavije u *Ant. Jud.* 20.5.1 §§97–99.¹

Teuda je pokrenuo ljude za judejskog upravitelja Kuspija Fada, kojega je nakon smrti Agripe I. (44. poslije Kr.)² poslao car Klaudije (cf. *Ant. Jud.* 19.9.2 §§360–363; 20.1.1 §2; *Bell. Jud.* 2.11.6 §220), i pravio se prorokom. Da bi to dokazao želio je razdvojiti vode Jordana i svoje sljedbenike provesti po suhom

¹ Teudin pokret opisuje J. Flavije kao »τὰ μὲν οὖν συμβάντα τοῖς Ἰουδαίοις κατὰ τοὺς Κουσπίου Φάδου τῆς ἐπιτροπῆς χρόνους ταῦτ' ἐγένετο«. cf. Flavius, *Ant. Jud.* 20.5.1 §99.

² Cf. M. AVI-YONAH, *The Holy Land. From the Persian to the Arab Conquests* (536 B.C. to A.D. 640). A Historical Geography (Grand Rapids ²1979) 106.

na drugu obalu. Fad nije tolerirao ovaj pokret pa je dao da se neke ubije, neke zatvori, a samog Teudu zatvori i odrubi mu glavu.

2. Juda Galilejac

2.1. ἀπογραφή

2.1.1. Josip Flavije

U *Ant. Jud.* 18.1.1 §1. govori se o Kviriniju³ i njegovoj zadaći popisivanja, a u *Ant. Jud.* 18.1.1 §4. o Judi Gauliničaninu, iz Gamale, koji se s farizejem Sado-
kom pobunio protiv popisa. U *Bell. Jud.* 2.8.1 §118. govori Flavije o Judi Gali-
lejcu i njegovoj pobuni protiv Rimljana.

Imajući ove tekstove u vidu još uvijek nije moguće dovesti u vezu Kvirinija, popis i Judu Galilejca.

Ant. Jud. 17.13.5 §355. govore o Arhelaju, čija je zemlja dodijeljena Siriji i o Kviriniju, kojega je poslao Cezar da izvrši popis (procjenu) Sirije i rasproda »dom« Arhelajev. U tom kontekstu čitamo i *Ant. Jud.* 20.5.2 §102. te *Bell. Jud.* 2.17.8 §433. i 7.8.1 §253 o Judi Galilejcu koji se pobunio za Kvirinijeva popisi-
vanja Judeje.

Ant. Jud. 18.1.1 §2. spominju Koponija u Judeji, koji je poslan u isto vrije-
me kad i Kvirinije (cf. također *Ant. Jud.* 18.2.2 §29).

Zanimljivo je ipak vidjeti *Bell. Jud.* 2.8.1 §117., gdje se govori o prestanku Arhelajeva vladanja i dolasku Koponija na njegovo mjesto. *Ant. Jud.* 18.2.1 §26. spominju sekvestraciju Arhelajeva imutka i Kvirinijev popis: τριακοστῶ καὶ ἑβδόμῳ ἔτει μετὰ τὴν Ἀντωνίου ἐν Ἀκτίῳ ἦσαν ὑπὸ Καίσαρος. Nalazimo se dakle u 6. godini poslije Kr.

Te godine je dakle Arhelaj prestao vladati Judejom, na njegovo mjesto do-
šao je Koponije, koji je poslan kad i Kvirinije u Siriju, kojoj je pripala Judeja, ta-
ko da se popis i na nju odnosio. Kvirinijev popis započeo je 6. godine poslije Kr.
U to vrijeme dolazi i do pobune Jude Galilejca. Njegove sinove Judu i Šimuna pogubio je Tiberije Aleksandar, nasljednik Kuspija Fada (cf. *Ant. Jud.* 20.5.2 §§100–102.).

Juda Galilejac i njegova pobuna po Dj 5, 37 su kronolški »poslije« Teude. Popis koji se spominje za Kvirinija a i Juda tada se ne mogu odnositi na popis spomenut u Dj 5, 37. To sve upućuje da je poslije Teude proveden još jedan po-

³ »In all of the five Josephan passages in which Quirinius plays a part, he is associated with a valuation (Gk apotimesis) of the Judeans and its political consequences; the event is called an apographe (Ant 18,3; JW 7.253).« Cf. P.C. SCHMITZ, »Roman Census«, ABD I, 884.

pis, za vrijeme kojega je pobunu podigao Juda Galilejac. Je li to isti Juda? Možeće je, jer Josip Flavije ne spominje njegovu smrt.⁴

Ili možda treba misliti na nekog drugog Teudu, koji se pojavio prije Kvirinijeve popisa, pa tako uskladiti vremensku naznaku »μετὰ τοῦτον« u Dj 5, 37?

Za što se opredijeliti kad otprilike obje hipoteze izgledaju podjednako moguće? Ostaje nam još utvrditi je li Isusovo rođenje spojivo s Kvirinijevim popisom i daje li ono ikakvo moguće rješenje za Dj 5, 37.

2.1.2. Isusovo rođenje

Mt 2, 1 govori nam o Isusovu rođenju za Heroda, judejskog kralja. Navještaj Ivanova rođenja po Lk 1, 5 također se događa za kraljevanja Herodova. Herod je umro 4. godine prije Kr.⁵ Znači li to da *terminus ad quem* Isusova rođenja treba staviti do te godine, tj., godine Herodove smrti?

Naime zna se da je u Egiptu održan popis 4./3. prije Kr.⁶ Ako se po Luki navještaj Ivanova rođenja dogodio pred samu Herodovu smrt tada možemo misliti na barem još jednu godinu – 3. prije Kr.⁷

Isus je rođen dakle 4. ili 3. godine prije Kr. Što nam zapravo kaže Lk 2, 2?

2.1.2.1. Lk 2, 2

Promotrimo zapravo cjelinu Lk 2, 1–2:

Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθεν δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.

2 αὕτη ἀπογραφή πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου.

Luka spominje naredbu cara Augusta o popisu ekumene.

Iza popisa stoji Augustova naredba. Taj popis je bio prvi s obzirom na Kvirinijevo upravljanje Sirijom ili je bio prvi uopće, dok je u isto vrijeme u Siriji upravitelj bio Kvirinije? Ako pogledamo gramatičku strukturu rečenice Lk 2, 2, nalazimo apsolutni genitiv: ἡγεμονεύοντος ... Κυρηνίου.

⁴ Cf. J. ZMIJEWSKI, *Die Apostelgeschichte* (RNT; Regensburg 1994) 271.

⁵ Cf. M. AVI-YONAH, *The Holy*, 88.102.

⁶ Cf. R. S. BAGNALL, »The Beginnings of the Roman Census in Egypt«, *GRBS* 32 (1991) 264–265. B.W.R. PEARSON, »The Lucan Censuses, Revisited«, *CBQ* 61 (1999) 274.

⁷ Cf. također J. WINANDY, »Le recensement dit de Quirinius (Lc 2,2) une interpolation?«, *RB* 104 (1997) 373–374: »Or, d'après Luc lui même (1,5) et Mt 2,1, cet événement se produit au temps du roi Hérode, c'est-à-dire au plus tard au cours des tout premiers mois de l'an 4 avant Jésus-Christ, puisque ce roi mourut, au dire de Josèphe, en avril de cette année-là.« Cf. također M.-J. LAGRANGE, »Où en est la question du recensement de Quirinius«, *RB* 8 (1911) 77.

Prevodeći ga vremenskom rečenicom ili prijedložnim vremenskim izrazom upadamo u ne male poteškoće. Zapravo teško je povjerovati da je taj popis bio prvi uopće, od svih popisa u rimskom carstvu i s druge strane da je bio prvi za Kvirinijeva upravljanja Sirijom, jer teško da je bilo više od jednog.⁸ Ili se misli da je to bio prvi u Siriji, dok je upravitelj bio Kvirinije, a ostali su bili za nekih drugih upravitelja. Pri čemu ne treba zaboraviti da je Sirija pripojena rimskom carstvu za Pompeja (64. prije Kr.)⁹ i da su se već vjerojatno održali neki popisi ili barem jedan.

Na što nas upućuje πρώτη?

Πρώτος znači »der erste (von mehreren)« i u helenističkom grčkom »der erste (von zweien)« = πρότερος.¹⁰ U ovom komparativnom značenju susrećemo πρώτος u Apg 1, 1; 12, 10.¹¹

Uz komparativ obično dolazi *genitivus comparationis*. Mi u našem retku imamo apsolutni genitiv. Nije li to u isto vrijeme i *genitivus comparationis*?¹²

Dakle naš prijevod bi bio: »Taj popis bijaše raniji nego što je Kvirinije upravljao Sirijom.«¹³ Želi se reći zapravo da je Isus rođen za vrijeme popisa koji je bio prvi u odnosu na onaj »drugi« tj. Kvirinijev. Isus je rođen prije Kvirinijeva upravljanja Sirijom.

Ako pri tom mislimo na Heroda i na egipatski popis iz 4./3. prije Kr. možemo dakle Isusovo rođenje staviti u 4./3. godinu prije Kr. Tomu govori u prilog i Lk 3, 23¹⁴, gdje se spominje da je Isus imao oko (ὥσει!) trideset godina, a to je bilo u 15. godini Tiberijeva carevanja (cf. Lk 3, 1).¹⁵

Nama još preostaje vidjeti o kojem se popisu radi u Dj 5, 37.

⁸ Cf. također G. SCHNEIDER, *Das Evangelium nach Lukas*. Kapitel 1–10 (Gütersloh-Würzburg³1992) 68.

⁹ Cf. M. AVI-YONAH, *The Holy*, 77.

¹⁰ Cf. F. BLASS – A. DEBRUNNER – F. REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch* (Göttingen¹⁷1990) § 62,1.

¹¹ Zanimljivo je da B.W.R. Pearson tu potvrdu komparativne upotrebe unutar Lk-Dj drži za »not a viable argument«. Cf. B.W.R. PEARSON, »The Lucan«, 278.

¹² Protiv P. BENOIT, »Quirinius«, DBS IX, 694.

¹³ Cf. također M.-J. LAGRANGE, *Das Evangelium von Jesus Christus* (Heidelberg 1949) 35. M.-J. LAGRANGE, »Quirinius«, 78–84. M. ZERWICK, *Analysis philologica Novi Testamenti Graeci* (Romae 1960) 133. M. ZERWICK, *Graecitas biblica Novi Testamenti exemplis illustratur* (Romae⁵1966) 51.

¹⁴ »Historisch Interessierte – Luk wird diese Angabe schon mit den von 2,2 und 3,1 zusammengedacht haben – werden ausdrücklich (ὥσει) auf den zu beachtenden Spielraum aufmerksam gemacht.« Cf. H. SCHÜRMAN, *Das Lukasevangelium*. Erster Teil. Kommentar zu Kap. 1,1 – 9,50 (HTKNT III/I; Freiburg-Basel-Wien 1969) 59.

¹⁵ 15. godina Tiberijeva carevanja je 27./28. ili 28./29. poslije Kr. Cf. J. ERNST, *Das Evangelium nach Lukas* (RNT; Regensburg⁶1993) 106.

2.1.3. Dj 5, 37

Naš redak glasi:

μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς καὶ ἀπέστησεν λαὸν ὀπίσω αὐτοῦ· κάκεινος ἀπώλετο καὶ πάντες ὅσοι ἐπέιθοντο αὐτῷ διεσκορπίσθησαν.

Kako smo vidjeli Lk 2, 2 ne govori o Kvirinijevom popisu. Za njegova popisa pobunio se Juda Galilejac. Dj 5, 37 smještaju taj događaj poslije Teude, koji je smaknut za Kuspija Fada. Pitanje je, jel' u to vrijeme održavan ikakav popis, jer teoretski postoji mogućnost da je Juda živ. Jedna vrlo važna indikacija za održavanje popisa, baš kao i onoga Kvirinijeva, jest ponovna direktna rimska uprava nad Judejom godine 44. poslije Kr. To je moglo prouzročiti da dođe do ponovnog popisa. U Egiptu je zabilježen popis 47./48. poslije Kr.¹⁶ Tiberije Aleksandar, u to vrijeme judejski upravitelj, smaknuo je Judine sinove.

Znači li da su se oni pobunili upravo za vrijeme popisa, jer Josip Flavije navodi pobunu njihova oca u vrijeme Kvirinijeva popisa!?

To je čini se dovoljno Josipu Flaviju, da se kaže da su sinovi Jude Galilejca, baš kao i otac im, izazvali pobunu u vrijeme popisa i završili na križu.

Zašto Luka onda navodi Judu Galilejca, a ne njegove sinove?

2.1.4. »Pattern«: *Juda Galilejac – Kvirinijev popis*

Za Kvirinijeva upravljanja Sirijom dogodio se popis, u vrijeme kojega se pobunio Juda Galilejac. Za vrijeme Tiberija Aleksandra vršio se popis i smaknuti su Judini sinovi (premda se govori da je uzdržavao narod u miru; cf. *Bell. Jud.* 2.11.6 §220).¹⁷

Juda Galilejac kao začetnik »četvrte filozofije«¹⁸ svakako je markantna osoba židovske povijesti. Tako da je vrlo moguće da njegovi sinovi i opet u vrijeme popisa podigoše ustanak. Smaknuće njegovih sinova praktično znači da njihov ustanak nije bio ništa drugo nego *ustanak Jude Galilejca u vrijeme popisa*, barem za Luku, jer osim za Tiberija Aleksandra, poslije Kuspija Fada i Teude, Juda Galilejac i Kvirinijev popis spominju se i u pobuni njegova sina, koji se zvao Μαννημος (cf. *Bell. Jud.* 2.17.8 §433), te Eleazara, Judinog potomka (απογονος; cf. *Bell. Jud.* 7.8.1 §253). Tako da zapravo i sam Josip Flavije koristi taj model: *Juda Galilejac – Kvirinijev popis*.

¹⁶ Cf. R.S. BAGNALL, »The Beginnings«, 255.

¹⁷ O vremenu uprave Kuspija Fada i Tiberija Aleksandra u *Bell. Jud.* 2.11.6 §220: »οὐ μὲν παρακινούντες τῶν ἐπιχωρίων ἔθων ἐν εἰρήνῃ τὸ ἔθνος διεφύλαξαν«.

¹⁸ Cf. Flavius, *Ant. Jud.* 18.1.6 §23.

No ipak u Dj 5, 37 riječ je samo o popisu, Kvirinije nije spomenut. Očito da Luka razlikuje popise i da »pattern«: *Juda Galilejac – Kvirinijev popis* bez Kvirinija koristi za pobunu protiv Rimljana u vrijeme Tiberija Aleksandra i Judinih sinova, jer Juda je, kako već pokazuje i sam Josip Flavije, ostao inspirator svih daljnjih pobuna sve do židovskog rata (66. poslije Kr.) i rušenja hrama (70. poslije Kr.).¹⁹

3. Zaključak

Juda Galilejac je izazvao pobunu u vrijeme Kvirinijeva popisa (6./7. poslije Kr.), a njegovi sinovi najvjerojatnije za Tiberija Aleksandra (47./48. poslije Kr.), jer su smaknuti. Luka zna da je Juda Galilejac daleko poznatiji od svojih sinova, a tomu u prilog govori i Josip Flavije, pa »pattern«: *Juda Galilejac – Kvirinijev popis* bez Kvirinija smješta kronološki poslije Teude, koji je pogubljen za Kuspija Fada (44.–46. poslije Kr.), pri čemu treba gledati spominjanje Jude utoliko, ukoliko je on ostao prisutan u židovskoj povijesti kao inspirator svih pobuna ili kao sinonim za pobunjenika.

Zusammenfassung

Dieser Artikel will die chronologische Unklarheit in Apg 5,37: μετὰ τοῦτον erklären. Es erhebt sich nämlich die Frage: Wie kann Judas der Galiläer nach Theudas auftreten?

Judas der Galiläer verleitete das Volk zum Aufruhr während der Volkszählung des Quirinius (6/7 nach Ch.). Theudas wurde von Cuspius Fadius getötet (44 – 46 nach Ch.). Von Tiberius Alexandar wurden die Söhne Judas gekreuzigt (46 – 48 nach Ch.). In der römischen Provinz Ägypten fand eine Volkszählung (47/48 nach Ch.) statt. Lukas weiß, daß Judas eine berühmtere Persönlichkeit der jüdischen Geschichte ist als seine Söhne und verwendet »pattern«: Judas der Galiläer – Volkszählung des Quirinius ohne Quirinius in Apg 5,37. Judas der Galiläer gilt also als Anreger des Aufruhrs oder als Synonym für den Aufruhr (cf. Flavius, Ant. Jud. 20.5.2 § 102; Bell. Jud. 2.17.8 §433; 7.8.1 §253).

Schlüsselworte: *Theudas, Judas der Galiläer, Volkszählung des Quirinius, Geburt Jesu.*

¹⁹ Cf. također G. L. COCKERILL, »Judas«, ABD III, 1091.